

FANYAR PRÓZAI FINTOROK

TOLNAI OTTÓ: *Gogol halála.*

Forum, Újvidék, 1972.

Tolnai Ottó legújabb könyve, a *Gogol halála*, természetesen nem Gogolról szól. De az a körülmény, hogy ezekben az egyperces novellákban és aforizmákban többször is felbukkan Gogol neve s éles társadalombíráió szatírája, a halhatatlan *Revizor* címe, mégis mintha valamilyen nagyon vékony szállal összefűzné ezeket a fanyar prózai fintorokat. Mintha könnyű és színes álarok libegnének azon a szálon, a legszélsőségesebb elbájezésben, és mintha a legijesztőbben harsányra festett maszok mögöl is egyszer csak váratlanul felsejlene a *Holt lelkek* írójának alakja. És ebben a révületben Csicsikov trojkájának csendjét is hallani véljük, ahogy átsuhan a végtelen orosz pusztaságon, hóba temetett falvak és hagymakupolás templomtornyok között. De mondom, ez csak révület és feltéves, minthogy Tolnainak ez a könyve korlátlan lehetőséget nyújt a gondolatársításra.

Talán nincs is egyéb célja a könyvnek és írójának, minthogy ilyen szabad társulásra lépjen az olvasóval, amíg néha csak két-három soros aperçüket jegyez le, nem titokolt unalommal és kedvetlenül, olyasféle blazírt fölényvel, mint amikor a festőnek vagy írónak egyikét vonás vagy pár szó is elegendő ahhoz, hogy embereket és helyzeteket és egész sorsokat érzékeltessen. A hasonlat a festővel nem véletlen. A könyv képekben sem szükölködik, sőt mondhatnám, a megökökentő képek egész sora kapcsolatban van az író mondandójával, s gyakran úgy is szakad meg a történetnek indult gondolat sor, hogy csupán a pittoreszk meglepetés marad belőle.

Itt tér el Tolnai az aforizma szabályaitól, a paradoxon kéttős igaz-

ságától, lemondva ugyanakkor az egyperces novellák olcsó és hatásos csattanójáról is, inkább csak egy-egy képet hagyva az olvasónak, mint valami emléket, talán kárpótlásul a csalódásért.

Mert aki végigbonyolított történetet vár a gyakran szabályszerű indítás után, annak okvetlenül csalódnia kell, s megértenie, hogy mindez csak játék, s bármilyen precízen fogalmazzon is a szerző, az atmoszféra fontosabb itt, mint a mese. De ebben az atmoszférában, a gondolatársítás szabadságával élve, persze a kor is érezhető, s némi túlzással a tér és idő, amikor ezek az írások megszülettek, úgy-hogy a *Revizor* pillanatnyi feltűnése nem ok nélkül való.

Az allegória nem mindig bizza szavakra magát. És ki-ki tetszése szerint reagál a szürrealizmus hatásaira. Én hangulataiban követem a szerzőt, ha szabad ezt a színes szót használni, a rengeteg szürke és színtelen és szándékosan dísztelenül hagyott étékép között, a minden napok egyszerűségében, amikor még a konyha áporodott szaga is mintha megcsapná az ember orrát. Mert talán mégis hangulati sodrás lenne itt a megfelelő magyarázat — és hadd tegyem hozzá: költői hitele is a légkörnek! —, ha mindezek után egyszer csak megjelenik az asztal felett az álmában hintázó papagáj.

Kárpótlásul, mint mondtam, a rideg és lelketlen, a Gogol *Revizora* után kiáltó eseménytelen hétköznapiokért, melyekről talán nem is lehet őszintén lelkesedve, csak ilyen fanyar fintorok közt szólni. Azokról a napokról, hogy félreértés ne essék, amelyekben a *Gogol halála* megszülette.

HERCEG JÁNOS